

Svijetla trijada i empatija kod studenata pomagačkih struka

Milošević, Daniel

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:082732>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Daniel Milošević

SVIJETLA TRIJADA I EMPATIJA KOD STUDENATA POMAGAČKIH STRUKA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

DANIEL MILOŠEVIĆ

SVIJETLA TRIJADA I EMPATIJA KOD STUDENATA POMAGAČKIH STRUKA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Glavak Tkalić

Zagreb, 2022.

„The aim of positive psychology is to catalyze a change in psychology from a preoccupation only with repairing the worst things in life to also building the best qualities in life.“ (Martin P. E. Seligman, prema Snyder i Lopez, 2001)

ZAHVALA

„Watch carefully, the magic that occurs when you give a person just enough comfort to be themselves.“

Posebna zahvala za ostvarenje prethodno navedenog citata na putovanju pisanja diplomskog rada zaslužuje izvanredna mentorica, izv. prof. dr. sc. Renata Glavak Tkalić. Zahvaljujem se na svim savjetima, razumijevanju, stručnosti i podršci koja se preslikavala i na druge aspekte života, a ne samo onaj profesionalni.

Posebna zahvala ide i mojoj obitelji, a posebice roditeljima te prekrasnim prijateljima. Hvala vam što ste bili uz mene svaki korak puta, što ste obojili moje iskustvo studiranja psihologije u najljepše boje, i što sada ponosno stojite uz mene dok se završno platno oslikava nijansama istraživanja pozitivne psihologije.

Sažetak

Cilj istraživanja bio je ispitati faktorsku strukturu Skale svijetle trijade te mogućnost predviđanja pojedinih oblika empatije na temelju dimenzija Svijetle trijade kod studenata pomagačkih struka. Ispitano je i postoji li razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na godinu studija. Analiza je, uzimajući u obzir kriterij da sudionici pohađaju studij pomagačkoga usmjerenja, provedena na 600 sudionika. S obzirom na rod, u istraživanju su sudjelovale 63 (10,5%) osobe muškoga roda te 537 (89,5%) osoba ženskoga roda. Prosječna dob sudionika iznosila je 22 godine i 11 mjeseci. Prema smjeru studija, koji je bio jedan od kriterija za sudjelovanje, u uzorku je najviše bilo studenata psihologije, medicine i socijalnog rada, dok su ostali bili studenti predškolskog odgoja i obrazovanja, rehabilitacije, socijalne pedagogije, pedagogije, sestrištva, logopedije i učiteljskog studija. U istraživanju je za procjenu dimenzija Svijetle trijade korišten hrvatski prijevod Skale svijetle trijade (*Light Triad Scale*, Kaufman i sur., 2019), autora ovoga istraživanja. Za procjenu empatije, korištena je skraćena hrvatska verzija (Hanzec i Wertag, 2016) upitnika Kvocijent empatije (*Empathy Quotient*, Baron-Cohen i Wheelwright, 2004). Faktorskom analizom Skale svijetle utvrđeno je postojanje tri faktora – vjere u čovječanstvo, humanizma i kantijanizma. Sve dimenzije Svijetle trijade pokazale su se pozitivnim prediktorima kognitivne empatije i emocionalne reaktivnosti, pri čemu je utvrđeno da je najbolji prediktor humanizam. Između studenata početnih i završnih godina pomagačkih smjerova nije utvrđena razlika u razini empatije. Ovim radom dan je prije svega doprinos istraživanju novog konstrukta Svijetle trijade, čime je stavljen naglasak na pozitivne strane ličnosti studenata pomagačkih struka koje im mogu biti značajne prilikom bavljenja pomagačkim poslom.

Ključne riječi: Svijetla trijada, humanizam, empatija, pomagačke struke, pozitivna psihologija

Light Triad and empathy among students of helping professions

Abstract

The purpose of this study was to investigate the factor structure of the Light Triad Scale and the potential for predicting certain forms of empathy in students of helping professions based on the dimensions of the Light Triad. The degree of empathy among students in helping professions was also investigated in relation to the academic year. Taking into account the requirement that participants attend the study of helping professions, the analysis was conducted on 600 participants. 63 (10.5%) males and 537 (89.5%) females made up the study's participant gender breakdown. The participants were 22 years and 11 months old on average. The sample was made up primarily of students studying psychology, medicine and social work, with the other students studying preschool education, rehabilitation, social pedagogy, pedagogy, nursing, speech therapy, and teacher training. This was one of the requirements for participation. The authors of this study used the Light Triad Scale's Croatian translation to estimate the Light Triad's dimensions (Kaufman et al., 2019). An abbreviated Croatian version of the Empathy Quotient questionnaire (Hanzec and Wertag, 2016) was used to assess empathy (Empathy Quotient, Baron-Cohen and Wheelwright, 2004). Factor analysis of the Light Scale established the existence of three factors - faith in humanity, humanism and Kantianism. The Light Triad's dimensions have all been shown to be effective predictors of cognitive empathy and emotional reactivity, with humanism being the most effective. There was no discernible variation in the degree of empathy between the students in the first and last years of the helping professions. This study contributes the investigation of the Light Triad, a new personality theory that emphasizes the positive traits that students of helping professions may find helpful in managing future helping jobs.

Key words: Light Triad, Humanism, empathy, helping professions, Positive psychology

Sadržaj

Uvod	1
1.1. <i>Svijetla trijada</i>	2
1.2. <i>Empatija</i>	4
1.3. <i>Pomagačke struke</i>	6
1.4. <i>Empatija, svijetla trijada i pomagačke struke</i>	7
Cilj i problemi	9
Metoda	9
3.1. <i>Sudionici</i>	9
3.2. <i>Instrumenti</i>	11
3.3. <i>Postupak</i>	12
Rezultati	13
4.1. <i>Deskriptivni podaci relevantnih mjera</i>	13
4.2. <i>Faktorska struktura skale svijetle trijade</i>	14
4.3. <i>Dimenzije svijetle trijade u objašnjenju empatije</i>	17
4.4. <i>Razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na studijsku godinu</i>	20
Rasprava	23
5.1. <i>Metodološka ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	26
5.2. <i>Praktične implikacije</i>	28
Zaključak	29
Literatura.....	31

1. Uvod

Cijeli niz desetljeća u psihologijskoj znanosti glavnina problema, ciljeva i hipoteza koji su se generirali u istraživanjima usmjeravali su se na neadaptivna i odstupajuća ponašanja i doživljavanja pojedinaca. U kontekstu pojedinih grana psihologije, primjerice kliničke psihologije, naglasak je bio na mentalnim bolestima i poremećajima. Izučavanjem psihopatologije nastojalo se pronaći načine kojima bi se pojedincima pomoglo da se što adekvatnije i uspješnije nose s neugodnim stanjima i njihovim posljedicama (Maddux, 2002; Seligman, 2002; Sheldon i King, 2001, prema Lukić i Živanović, 2021; Rijavec i Miljković, 2006). Ovim pristupom psihologijska je znanost u velikoj mjeri doprinijela klasifikaciji psihičkih bolesti, ublažavanju simptoma istih, kao i njihovom uspješnijem liječenju. No, ovakav pogled na ljudsku prirodu mogao bi ostaviti pogrešan dojam o tome kakvi ljudi zapravo jesu. Stavljajući fokus na destruktivna, neugodna i negativna ponašanja i misli kod pojedinaca, zanemarilo se ogromno područje ljudskoga rasta i razvoja – cijeli set pomažućih, nesebičnih i rastu orijentiranih ljudskih ponašanja (Rijavec i Miljković, 2006). Upravo time bavi se pozitivna psihologija, grana psihologije usmjerena na istraživanje ljudskih snaga i vrlina (Snyder i Lopez, 2001). Jedna od važnijih postavki pozitivne psihologije jest i ta da bi se u vidu svih svojih osobina čovjek trebao promatrati u cijelosti, ne isključujući ni pozitivne ni negativne osobine i s njima povezane ishode, već stavljajući naglasak na reprezentativniju sliku čovječanstva uzevši u obzir i „svijetle“ i „mračne“ strane čovjekove prirode. Svatko od nas, navode Kaufman i suradnici (2019), konzistentno pokazuje svijetle i mračne obrasce misli, osjećaja i ponašanja u svakodnevnom životu. Stoga holistički pogled na čovjekovu prirodu i stavljanje fokusa na rastu orijentirana ponašanja poput zahvalnosti, oprosta, autentičnosti, altruizma ili primjerice zdravih mehanizama za nošenje sa stresom utire put novim spoznajama o „svjetlijoj“ strani ljudske prirode (Neumann i sur., 2020).

U novije vrijeme opus istraživanja potonje navedenih ponašanja raste te se sukladno tome razvijaju i različiti istraživački interesi i smjerovi u kojima se pozitivne kvalitete izučavaju u sklopu psihologije i srodnih znanosti. Jedan od novijih koncepata u području pozitivne psihologije jest i koncept Svijetle trijade (Kaufman i sur., 2019).

1.1. Svijetla trijada

Jedna od konceptualizacija čovječanstva i ljudske prirode podrazumijeva viđenje da su ljudi inherentno proaktivna te rastu i razvoju orijentirana bića (Deci i Vansteenkiste, 2004). Uzevši u obzir „svijetli“ dio ljudske prirode, pitajući se kako bi se najbolje opisala osoba koja je u svojoj svakodnevnici dobrohotna, ljubazna, okrenuta rastu i razvoju, Kaufman i suradnici (2019) kreirali su skalu Svijetle trijade te su taj koncept povezali s nizom drugih konstrukata iz područja pozitivne psihologije i psihologije općenito. Početni korak u kreiranju skale Svijetle trijade bio je onaj koji je stavlja u direktni kontrast sa skalom popularne, i u velikoj mjeri izučavane, Mračne trijade. Konstelacija je to osobina koja se sastoji od narcizma, makijavelizma i psihopatije. Narcizam označava pretjerani naglasak vlastite vrijednosti, makijavelizam predstavlja tendenciju pojedinca da druge ljude koristi kao sredstva za dolazak do cilja dok se psihopatija odnosi na nedostatak empatije ili kajanja za učinjena djela (Paulhus i Williams, 2002). Ukratko, osoba koja iskazuje prethodno navedenu konstelaciju osobina u socijalnim situacijama se može smatrati zlonamjernom iskazujući ponašanja kojima u velikoj mjeri promovira samu sebe (narcizam), iskazuje emocionalnu udaljenost, hladnoću i cinizam (psihopatija) te dvoličnost, manipulaciju i agresivnost za postizanje vlastitih ciljeva (makijavelizam) (Paulhus i Williams, 2002).

Iako je interes znanstvene zajednice bio uvelike usmjeren na mračne karakteristike pojedinca i s njima povezane antagonističke tendencije (Furnham, Richards i Paulhus, 2013), Kaufman i suradnici (2019) ističu kako je važno proučavati i razumjeti i svijetlu stranu ličnosti. Oni navode kako Svijetla i Mračna trijada nisu puke suprotnosti. Između ova dva konstrukta postoji određeni stupanj neovisnosti što zapravo znači da odsustvo osobina koje čine Mračnu trijadu ne znači istovremeno prisustvo osobina koje čine Svijetlu trijadu. Dakle, Kaufman i suradnici (2019) predlažu model ljudske ličnosti koji je u skladu s mogućnosti da osoba pokazuje i mračne i svijetle strane svoje ličnosti, slično kao što je to konceptualizirano u literaturi koja se bavi ugodnim i neugodnim emocijama (Diener i Emmons, 1984, prema Kaufman i suradnici, 2019). Upravo tu, otvorio se prostor preciznijem definiranju konstrukata. Svijetla trijada po definiciji jest višedimenzionalan konstrukt, a kako Kaufman i suradnici (2019) navode, dimenzije koje čine Svijetlu trijadu jesu (1) *vjera u čovječanstvo*, (2) *humanizam* i (3) *kantijanizam*. Vjera u čovječanstvo podrazumijeva vjerovanje da su ljudi fundamentalno dobri. Humanizam se odnosi na vrednovanje drugih ljudi kao vrijednih i dostojanstvenih bića. Treća dimenzija, nazvana

kantijanizam prema kategoričkom imperativu Immanuela Kanta, označava tretiranje ljudi ne samo kao sredstava za dolazak do cilja već kao bića s vlastitim ciljevima.

Do sada provedena istraživanja koja su se bavila Svijetlom trijadom došla su mnogih spoznaja o svijetloj strani ljudske prirode. Pionirsko istraživanje Kaufmana i suradnika (2019) utvrdilo je da je veća izraženost svijetlih osobina u većoj mjeri prisutna kod osoba ženskog roda, starije životne dobi i s manje nepredvidivim djetinjstvom. Otkrivaju kako su osobine Svijetle trijade pozitivno povezane s nizom pozitivnih životnih ishoda. Za početak, povezane su s ispunjenjem osnovnih psiholoških potreba - potrebe za pripadanjem, potrebe za kompetencijom i potrebe za autonomijom. Zadovoljenje psihološke potrebe za pripadanjem u skladu je i s daljnjim nalazima vezanim uz bliske interpersonalne odnose. Naime, pojedince visoko na mjerama Svijetle trijade odlikuje siguran stil privrženosti kao i općenita motiviranost za ostvarivanje intimnosti s drugom osobom. Zadovoljenje preostale dvije osnovne psihološke potrebe - potreba za kompetencijom i autonomijom kod pojedinaca donosi i mogućnost za brojne druge pozitivne ishode (Deci i Vansteenkiste, 2004).

Pojedinci koji postižu više rezultate na skali Svijetle trijade su generalno zadovoljniji u životu, u većoj mjeri žive autentičnim životnim stilom vjerujući da su drugi ljudi, a i oni sami, dobri. Imaju više samopouzdanje te optimističnije gledaju na svijet, druge ljude, budućnost i sebe. Odlikuju ih i izražene snage karaktera kao što su ljubaznost, orijentiranost na timski rad, oprost te zahvalnost (Kaufman i sur., 2019). S druge strane, kod ovih pojedinaca veća je izraženost svih formi interpersonalne krivnje. Također, u većoj mjeri imaju sklonost reaktivnoj formaciji pri objašnjavanju nekih, po njih nepovoljnih, situacija. Kako Kaufman i suradnici (2019) u originalnom radu objašnjavaju – ovakve osobine u kombinaciji mogle bi potencijalno osobu učiniti više podložnom emocionalnoj manipulaciji kao i iskorištavanju od strane drugih pojedinaca koji u svome ponašanju i doživljavanju iskazuju više „mračnih“ obrazaca.

Opus istraživanja koji se bave Svijetlom trijadom, od izdavanja originalnog rada Kaufmana i suradnika (2019), raste. Svijetla trijada se pokazala povezanom i s interpersonalnim odnosima (Sevi i Doğruyol, 2020; Sevi i sur., 2020) te prosocijalnim i antisocijalnim ponašanjem (Neumann i sur., 2020; March i Marrington, 2021). U objavljenim radovima potvrđena je faktorska struktura Svijetle trijade dobivena u originalnom radu (Gerymski i Krok, 2019; Lukić i Živanović, 2021; Barros, Bonfá-Araujo i Noronha, 2022).

1.2. Empatija

Važna osobina pojedinaca koja omogućuje suosjećanje i razumijevanje drugih u pogledu njihovih misli i osjećaja te sukladnu emocionalnu reakciju na iskazane emocije jest empatija (Baron-Cohen i Wheelwright, 2004). Upravo ova osobina od ključne je važnosti za ljudsku interakciju i interpersonalne odnose. Ona nam omogućava mogućnost predočavanja tuđeg unutarnjeg stanja, onoga što pojedinac osjeća i misli, odnosno svojevrsnog mentalnog svijeta osobe.

Kunyk i Olson (2001, prema Dimitrijević, Hanak i Milojević, 2011) empatiju promatraju kao pet konceptualno različitih pojmova. Empatija se definira: (1) kao osobina ličnosti, (2) kao profesionalno stanje, (3) kao proces komunikacije, (4) kao briga te (5) kao odvojeni vid odnosa. Baron-Cohen i Wheelwright (2004) opisuju empatiju kao proces koji uključuje i kogniciju i emocije. Dimitrijević i suradnici (2011) u svom se istraživanju odlučuju za koncept empatije kao proces komunikacije jer on uključuje i njezinu kognitivnu i njezinu afektivnu komponentu. U svrhu boljeg razumijevanja, opisat ćemo obje komponente empatije, a ona će se u cjelini promatrati kao objedinjen i složen konstrukt sa svojim kognitivnim i afektivnim dijelovima. Isto tako, kod razumijevanja empatije važno je razgraničiti dionike procesa – osobu koja je u fokusu i osobu koja s njom empatizira.

Baron-Cohen i Wheelwright (2004) afektivnu komponentu empatije opisuju putem prikladnosti emocionalnog odgovora koji osoba pokazuje kada je dovedena u situaciju da reagira na iskazane emocije druge osobe. Emocionalni odgovor osobe koja empatizira može biti identičan onome koji iskazuje osoba u fokusu, može biti prigodan za danu emociju te posljednje – kada osoba pokazuje bilo koje znakove distresa, prikladan odgovor čine briga i suosjećanje. Važan uvjet da bi se određen prikladan emocionalni odgovor smatrao empatijom jest da je osjećaj koji osoba koja empatizira osjeća posljedica emocija pojedinca koji je u fokusu.

Govoreći o kognitivnoj određenosti empatije, važan koncept koji valja uzeti u obzir jest teorija uma (engl. *Theory-of-mind*). Ona označava pojedinčevu mogućnost i kapacitet da posjeduje znanje o tuđim namjerama, ciljevima, vjerovanjima i motivima kako bi na što bolji način bio u stanju objasniti tuđa ponašanja i motive za djelovanja (Frith i Frith, 2005, prema Stietz i sur., 2019). Kod promatranja tuđega stanja, osim što je važno u obzir uzeti ono što osoba osjeća, važno je razumjeti i način na koji osoba koja empatizira konceptualizira tuđe iskustvo i razmišljanja u

vidu misaonih procesa kojima stvara predožbu o stanju promatranog pojedinca. Iako slična, teorija uma i kognitivna empatija promatrat će se kao dva različita konstrukta. Upravo se konceptom teorije uma objašnjava razvoj socijalne kognicije kod djece, gdje su ona u mogućnosti shvatiti namjere tuđega ponašanja. Na taj način djeca mogu usvojiti prosocijalno ponašanje kao tip ponašanja koje promovira nesebičnost i usmjerenost na pomaganje drugima (Slaughter, Dennis, i Pritchard, 2002, prema Gallant, Lavis i Mahy, 2020; Imuta i sur., 2016). Važno je spomenuti kako Stietz i suradnici (2019) u svom istraživanju eksplicitno razlikuju empatiju kao dominantno afektivnu dok se teorija uma pokazala isključivo kognitivnim procesom. Razlike su bile evidentne u regijama mozga koje se aktiviraju tijekom dvaju navedenih procesa, zatim u razvojnim putanjama prema kojima se empatija razvija ranije i ostaje jednako razvijenom tijekom cijeloga života dok se teorija uma razvija kasnije te se u starijoj dobi iskazuje slabijom no u prijašnjim životnim razdobljima. Teorija uma, iako važna za razumijevanje konstrukta kognitivne empatije, ne smatra se ekvivalentnim pojmom za istu te se čini važnim razlučiti ta dva pojma. U novije vrijeme, potvrđeno i metaanalizom neuropsiholoških istraživanja (Kogler i sur., 2020) empatija se promatra kao proces koji uključuje obje komponente – kognitivnu i afektivnu kao njezine dvije jednako važne sastavnice.

Kao što je vidljivo, prilikom definiranja empatije postoje različiti pristupi koje istraživači mogu slijediti. Eklund i Meranius (2020) proveli su detaljnu analizu literature gdje o konceptu empatije ističu nekoliko važnih postavki. Prva je postavka da većina istraživanja o empatiji započinje izjavom da se oko definiranja ovoga konstrukta još nije dosegao konsenzus te da postoji onoliko definicija empatije koliko je istraživača koji su se njome bavili. Druga je postavka da se analizom literature ipak došlo do određenih tematskih odrednica koje se čine osnovnim sastavnicama empatije. One u svojoj biti podrazumijevaju osjećanje, razumijevanje i dijeljenje toga što druga osoba osjeća uz važnost razlučivanja sebe samoga od druge osobe. Autori ističu da je empatija (1) istovremena prisutnost i udaljenost od osobe, (2) kognitivni i afektivni proces te (3) misaoni i tjelesni proces (Eklund i Meranius, 2020). Na taj način pristupit će se konceptu empatije i u ovome radu.

1.3. Pomagačke struke

Pomagačke struke ili pomagačka zanimanja, kako ih definira APA (2020), su „zanimanja koja pojedincima ili grupama omogućuju zdravstvene i obrazovne usluge uključujući tako zanimanja u polju psihologije, psihijatrije, psihoterapije, medicine, sestriinstva, socijalnog rada, fizikalne i radne terapije, učiteljskih studija te obrazovanja.“ Važan i neizostavan aspekt svih ranije navedenih zanimanja jest čovjek. Primarna zadaća svih stručnjaka iz ovoga polja je briga za čovjeka. Kod pomagačkih zanimanja, radni zadaci se usmjeravaju na neki od tri aspekta ponašanja i doživljavanja - emocionalne probleme, probleme ponašanja ili međuljudske odnose (Ricijaš, Huić i Branica, 2006). Ajduković i Ajduković (1996) navode da su profesije koje se usmjeravaju na pomaganje pojedincima, kako bi što adekvatnije došli do rješenja nedaća i poteškoća s kojima se suočavaju, možemo smatrati pomagačkima. Isti autori navode i krovni čimbenik zajednički svim ovim zanimanja, a to je osobni, odnosno direktni kontakt između pojedinca koji pomaže i osobe kojoj je pomoć potrebna. Pipere i Martinsone (2021) ističu raspon usluga koje pružaju pomagači, a koje sežu od brige o pacijentima preko osiguravanja resursa i sredstava (psiholoških, socijalnih i sličnih) da bi zajednica u kojoj se pojedinci nalaze bila sigurnija pa sve do rada na programima i projektima koji su namijenjeni zaštiti i rehabilitaciji osoba koje pripadaju rizičnim populacijama. Pojedinci koji se usmjere na pomagačke struke imaju dvojak ulogu gdje s jedne strane potiču, njeguju i razvijaju čovjekove kapacitete za rast i razvoj dok s druge strane uočavaju, opisuju i bave se problemima vezanim uz pojedinčevu dobrobit na psihičkom, emocionalnom i fizičkom planu (Pipere i Martinsone, 2021).

Važan aspekt pomagačkih zanimanja je i proces tijekom kojega se mladi obučavaju za njih – točnije proces obrazovanja koji prolaze. Istraživanje Ricijaša i suradnika (2006) provedeno na studentima socijalne pedagogije, socijalnoga rada i psihologije pokazalo je da su studenti u većoj mjeri tijekom svoga obrazovanja zadovoljni teorijskim znanjima koje na fakultetu steknu, dok je zadovoljstvo manje kada je riječ o praksi i praktičnom dijelu primjene znanja. Ohrabrujuća je činjenica da studenti pomagačkih zanimanja u tom slučaju (gotovo polovina uključenih u istraživanje), izostanak praktičnog aspekta nadoknađuje volontiranjem i radom u široj akademskoj i društvenoj zajednici (Ricijaš i sur., 2006). No, stanje u obrazovanju pomagača pokazuje potrebu za reformama. Dimitrijević i suradnici (2011) ističu da se na praktične vještine i zbiljski rad koji pomagače očekuje u budućnosti na studijskim programima ulaže malo. Mnoga znanja koja

pojedinci stječu, barem što se psihologije tiče, većinom su teorijski orijentirana i rijetko praktična. Nastavno na takav trend, Stanley i Mettilda (2020) u svom longitudinalnom istraživanju ne nalaze razliku kod studenata preddiplomskog i diplomskog studija socijalnoga rada u trima važnim osobinama za pomagačka zanimanja – emocionalnoj inteligenciji, empatiji i refleksivnoj sposobnosti (engl. *reflective ability*). Potonji nalaz, kako navode autori, obeshrabrujuć je utoliko što tri godine studija nisu doprinjele razvoju tih triju veoma važnih osobina za buduće pomagače.

1.4. Empatija, Svijetla trijada i pomagačke struke

U originalnom radu Kaufmana i suradnika (2019) utvrđena je pozitivna povezanost empatije i Svijetle trijade kao konstelacije osobina ličnosti. Osobe koje iskazuju viši stupanj empatije iskazuju i više „svijetlih“ osobina koje su u Svijetloj trijadi definirane kao humanizam, vjera u čovječanstvo i kantijanizam. Također, empatija se u svoje dvije sastavnice, afektivnoj i kognitivnoj, pokazala značajnim prediktorom Svijetle trijade.

Empatija se posebice primjećuje kod studenata pomagačkih struka za čije se buduće zanimanje i profesionalni rast pokazuje kao važna sastavnica. Empatija i njezina afektivna komponenta usko su vezane uz pojedinčevu emocionalnu inteligenciju i način na koji se on nosi bilo s vlastitim, bilo s tuđim emocijama. Značaj ovih osobina u pomagačkim strukama važan je ne samo za profesionalan i savjestan rad pojedinca, nego i za pojedinčevu vlastitu dobrobit (Grant, Kinman i Alexander, 2014). Mnogi mladi, na prekretnici vlastitih života, odlučujući se za karijerni smjer pri upisu fakulteta, iz želje da drugima olakšaju teške životne okolnosti ili nošenje s narušenim fizičkim ili psihičkim stanjima odlučuju se za pomagačka zanimanja. Reynolds i Scott (2000, prema Dimitrijević i suradnici, 2011) navode kako se šezdesetih godina prošlog stoljeća počelo istraživati područje empatije kod studenata pomagačkih usmjerenja. Nalazi tadašnjih istraživanja pokazali su tamnu sliku budućih profesionalaca u području pomagačkog rada s drugim ljudima – gotovo potpuni nedostatak uvida u emocionalna stanja i mišljenja drugih. Novija istraživanja u području empatije i pomažućih profesija osvjetljavaju mračnu sliku budućih pomagača. Kad se uspoređivalo studente različitih razina studija pomagačkih usmjerenja – konkretno sestrištva i socijalnog rada, u razinama empatije, u istraživanju Greeno, Ting i Wade (2018) utvrđeno je da je afektivna empatija kod svih skupina studenata visoko razvijena. Kada ih se uspoređivalo po godinama studija, studenti diplomskog studija iskazivali su veće razine

empatije nego studenti preddiplomskog studija. U istraživanjima koja su se bavila empatijom kod studenata pomagačkih struka na našim prostorima (Smrek, 2020; Dimitrijević i suradnici, 2011) utvrđene su značajne razlike u empatiji između studenata pomagačkih (isključivo studenti psihologije) i nepomagačkih struka. Također, utvrđene su razlike i između studenata različitih studijskih godina kod studenata psihologije, gdje su studenti viših studijskih godina iskazivali više razine empatije (Dimitrijević i sur., 2011; Smrek, 2020). Zanimljiva je činjenica da su u odnosu na nepomagačke struke studenti prve godine psihologije iskazivali veće razine empatije, sugerirajući da osobe koje odabiru pomagačke studije od početka studija pokazuju povećanu motivaciju za razumijevanjem sebe, ali i drugih na različitim razinama, pa tako i onoj vezanoj uz empatiju. Važnost empatije u pomagačkim zanimanjima vidljiva je u pozitivnim ishodima koji se povezuju s pomagačima/cama koji iskazuju visoke razine empatije. Derksen, Bensing i Lagro-Janssen (2013, prema Greeno, Ting i Wade, 2018) nalaze pozitivan utjecaj empatije na kvalitetu brige o pacijentima u vidu smanjene anksioznosti, povećanog povjerenja te pristajanja na tretman u liječenju, odnosno slijeđenja tretmana kojim se poboljšavaju klinički ishodi liječenja.

Usmjeravajući se na dobročiniteljske karakteristike pojedinaca u smjeru pružanja pomoći, razumijevanja drugih, ali i činjenice da ljudi inherentno teže pozitivnom rastu i razvoju, čini se važnim istražiti povezanost i odnose Svijetle trijade i empatije kod studenata pomagačkih zanimanja kao skupine kod koje je izraženost ovih konstrukata posebno važna. Ovi koncepti do sada nisu dovoljno istraženi, a kako se Skala svijetle trijade još nije koristila na hrvatskom uzorku, bit će provjerena i faktorska struktura skale na hrvatskom jeziku.

2. Cilj i problemi

Cilj istraživanja je ispitati faktorsku strukturu Skale svijetle trijade te mogućnost predviđanja pojedinih oblika empatije na temelju triju dimenzija Svijetle trijade kod studenata pomagačkih struka. Provjerit će se i postoji li razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na godinu studija.

U skladu s ciljem istraživanja, postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

1. Ispitati faktorsku strukturu Skale svijetle trijade na uzorku studenata pomagačkih struka.
H: U skladu s prethodnim istraživanjima, pretpostavlja se da će skala imati tri faktora – humanizam, kantijanizam i vjera u čovječanstvo.
2. Ispitati postoji li doprinos dimenzija Svijetle trijade u objašnjenju pojedinih oblika empatije (kognitivna empatija, emocionalna reaktivnost) kod studenata pomagačkih struka.
H: Pretpostavlja se da će dimenzije Svijetle trijade biti statistički značajni prediktori kognitivne empatije i emocionalne reaktivnosti kod studenata pomagačkih struka.
3. Utvrditi postoji li razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na studijsku godinu.
H: Pretpostavlja se da će studenti viših godina studija iskazivati više razine empatije u odnosu na studente nižih godina studija.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 625 sudionika. Analiza je, uzimajući u obzir kriterij da sudionici pohađaju studij pomagačkoga usmjerenja, provedena na 600 sudionika. S obzirom na rod, u istraživanju su sudjelovale 63 osobe muškoga roda (10,5%) te 537 sudionica ženskoga roda (89,5%). Prosječna dob sudionika iznosila je 22 godine i 11 mjeseci ($M = 22,93$, $SD = 2,497$). Raspon dobi sudionika bio je od 19 do 38 godina.

Kako bi se pomagačka zanimanja što bolje i cjelovitije opisala, u ovo istraživanje uključeni su studenti različitih pomagačkih zanimanja. Redom, to su studenti: 1) psihologije, 2) medicine, 3) socijalnog rada, 4) pedagogije, 5) socijalne pedagogije, 6) rehabilitacije, 7) logopedije, 8) sestrištva, 9) predškolskog odgoja i obrazovanja te 10) učiteljskog studija. Obuhvatom raznolikih studijskih programa, svakoga sa svojim specifičnostima i prednostima, očekuje se realniji prikaz prosječnog studenta pomagačkog usmjerenja. Najviše je bilo studenata psihologije (34%), medicine (22,6%) i socijalnog rada (17,6%). Ostali su bili: studenti predškolskog odgoja i obrazovanja (7,3%), rehabilitacije (5%), socijalne pedagogije (4,2%), pedagogije (3,6%), sestrištva (2,2%), logopedije (1,6%) i učiteljskog studija (1,6%). Najviše je bilo sudionika pete godine studija (odnosno druge diplomske godine studija), 28,3% od ukupnog uzorka. Studenti treće i četvrte godine činili su 20,8%, odnosno 20,7% uzorka. Studenti šeste godine studija činili su 11,5%, a prve 11% od svih sudionika. Najmanje je bilo sudionika s druge godine studija, 7,7% od ukupnog broja sudionika.

Kako bi se lakše razlikovali studenti različitih studijskih godina prema razinama studija koristit će se pojmovi početne i završne godine. Početne godine studija čine prve tri godine koje se kod većine studija smatraju preddiplomskom razinom studija, dok se završnim godinama smatraju posljednje dvije godine koje se u većini studijskih programa smatraju diplomskom razinom studija. Takva podjela međutim nije prisutna na svim studijskim programima koji su pohađali sudionici istraživanja. Primjerice, studij medicine je integrirani preddiplomski i diplomski studij u trajanju od šest godina, dok je studij socijalnog rada organiziran na način da preddiplomsku razinu studija čine četiri godine dok je jedna godina diplomska razina studija. Stoga se umjesto termina preddiplomski i diplomski studij koriste izrazi početne i završne godine.

Od svih ispitanih studenata, njih 79,7% se tijekom studija bavilo nekim volonterskim radom ($n = 478$).

3.2. Instrumenti

Sociodemografske varijable. Kako bi se ispitale sociodemografske karakteristike sudionika korišten je upitnik sastavljen za potrebe ovoga istraživanja. Ispitane su sljedeće varijable: dob, rod, naziv fakulteta i smjer studija, godina studija te iskustvo volontiranja.

Skala svijetle trijade. U istraživanju je za procjenu dimenzija Svijetle trijade korišten hrvatski prijevod Skale svijetle trijade (*Light Triad Scale*, Kaufman i suradnici, 2019), preveden metodom *back translation* za potrebe ovog istraživanja. Skala se sastoji od 12 čestica kojima se mjere kantijanizam (primjer čestice: „Važnija mi je iskrenost od šarmantnosti“), humanizam („Pohvalim uspjehe drugih ljudi“) i vjera u čovječanstvo („Vjerujem da će ljudi biti poštteni prema meni“). Sudionici iskazuju slaganje s navedenim tvrdnjama na skali od 1 do 5, gdje 1 označava „uopće se ne slažem“ dok 5 označava „u potpunosti se slažem“. Ukupni rezultat na skali je prosjek svih 12 čestica. Za svaku od tri navedene dimenzije Svijetle trijade rezultat se dobiva izračunavanjem prosjeka čestica koje čine tu dimenziju. Pouzdanost unutarnje konzistencije, odnosno Cronbachov alfa u dosadašnjim istraživanjima bio je viši od 0,80 (Malik i sur., 2020; Sevi i Doğruyol, 2020; Kaufman i sur., 2019). U ovom istraživanju, Cronbachov alfa iznosio je 0,75 za cijelu skalu dok je za pojedine subskale ovaj koeficijent bio jednak ($\alpha_{\text{vjera u čovječanstvo}} = 0,75$), i manji ($\alpha_{\text{humanizam}} = 0,58$, $\alpha_{\text{kantijanizam}} = 0,57$).

Skraćena verzija upitnika Kvocijent empatije. Za procjenu empatije, korištena je skraćena verzija upitnika Kvocijent empatije (*Empathy Quotient*, Baron-Cohen i Wheelwright, 2004) na hrvatskom jeziku (Hanzec i Wertag, 2016). Upitnikom se mjeri empatija kao sposobnost da osoba prepozna što druga osoba misli i osjeća, kao i da na misli i osjećaje te osobe odgovori primjerenom emocionalnom reakcijom. Skala se sastoji od ukupno 60 čestica, no u istraživanju je korištena skraćena verzija koja se sastoji od 28 čestica. Sudionici na skali od 1 („u potpunosti se ne slažem“) do 4 („u potpunosti se slažem“) procjenjuju svoj stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom. Ukupan rezultat formira se na način da se svaki odgovor na tvrdnju boduje s 0, 1 ili 2 boda, ovisno o tome koliko je dani odgovor empatičan (Hanzec i Wertag, 2016). Najviše empatičan odgovor dobiva 2 boda, sljedeći 1, dok neempatični odgovori dobivaju 0 bodova. Primjerice, na čestici „Zaista uživam brinuti o drugim ljudima.“, odgovori 1 i 2 (izražavaju neslaganje sa tvrdnjom) nose nula bodova dok odgovor 3 nosi jedan, a odgovor 4 dva boda. Pojedinci koji postignu viši rezultat na skali ujedno imaju i više razvijenu sposobnost empatije. Pouzdanost

unutarnje konzistencije, odnosno Cronbachov alfa u dosadašnjim istraživanjima bio je viši od 0,80 (Smrek, 2020; Hanzec i Wertag, 2016; Dimitrijević i sur., 2011). U ovom istraživanju, pouzdanost unutarnje konzistencije, odnosno Cronbachov alfa iznosi 0,83 za cijelu skalu. Provedena faktorska analiza skale Kvocijenta empatije u ovom istraživanju potvrdila je faktorsku strukturu utvrđenu prethodnim istraživanjima na hrvatskom uzorku (Hanzec i Wertag, 2016). Skala se sastoji od tri subskele nazvane kognitivna empatija, socijalne vještine i emocionalna reaktivnost. Pouzdanost subskala se također pokazala zadovoljavajućom za kognitivnu empatiju ($\alpha_{CE} = 0,86$) i emocionalnu reaktivnost ($\alpha_{ER} = 0,72$), dok je pouzdanost subskele socijalnih vještina bila niža ($\alpha_{SS} = 0,58$).

3.3. Postupak

Podaci za istraživanje su prikupljeni putem interneta, pomoću uniformnog i besplatnog *online* alata za provođenje istraživanja (Google forms) u kojemu su sadržane prethodno navedene skale. Podaci su prikupljeni tehnikom snježne grude, na način da su studenti različitih smjerova na fakultetima uključenih u istraživanje zamoljeni da među svojim kolegama podijele poveznicu na istraživanje. Dakle, uzorak sudionika bio je neprobabilistički budući da se poveznica na istraživanje podijelila u službenim i neslužbenim grupama studenata pomagačkih struka (putem adresa elektroničke pošte, društvenih mreža poput Facebooka). Sudionici su prije ispunjavanja upitnika bili informirani o tome što tijekom ispunjavanja upitnika mogu očekivati, da upitnik ispunjavaju u svrhu izrade diplomskoga rada, o tome da je njihov identitet zaštićen, odnosno da su odgovori koje daju u potpunosti anonimni i da će se analizirati na grupnoj razini, a ne pojedinačno. Za sve eventualne nejasnoće i upite ponuđena im je adresa elektroničke pošte autora. Na kraju upitnika sudionicima je zahvaljeno na sudjelovanju u istraživanju.

4. Rezultati

4.1. Deskriptivni podaci relevantnih mjera

U Tablici 1. prikazani su deskriptivni podaci rezultata korištenih varijabli.

Tablica 1. Deskriptivni podaci rezultata na ukupnoj skali i subskalama Kvocijenta empatije te rezultata na ukupnoj skali i subskalama Svijetle trijade ($N = 600$)

	min.	max.	M	SD	Asimetrija		
					koeficijent	standardna pogreška	K-S
Svijetla trijada	2,58	5	4,17	0,45	-5,16	0,10	0,079*
Vjera u čovječanstvo	1,25	5	3,74	0,76	-5,48	0,10	0,100*
Humanizam	3	5	4,48	0,45	-7,27	0,10	0,189*
Kantijanizam	2	5	4,29	0,59	-8,79	0,10	0,150*
Kvocijent empatije	10	55	37,37	8,08	-4,68	0,10	0,068*
Kognitivna empatija	3	26	17,91	4,91	-3,96	0,10	0,081*
Emocionalna reaktivnost	0	18	12,78	3,34	-8,81	0,10	0,113*
Socijalne vještine	0	12	6,68	2,43	-2,72	0,10	0,112*

* $p < 0,01$, K-S = Kolmogorov-Smirnov test normaliteta; koeficijent = $\frac{\text{skewness}}{\text{standardna pogreška}}$

Kod studenata pomagačkih smjerova vidljiva je visoka razina izraženosti osobina Svijetle trijade ($M = 4,17$ uz $SD = 0,45$) budući da je aritmetička sredina ukupnog rezultata blizu maksimalne vrijednosti na skali ($max = 5$). Isto je utvrđeno i za sve subskale gdje se ponavlja trend visoke izraženosti osobina na dimenzijama Svijetle trijade. Najviše rezultate studenti pomagačkih zanimanja su postigli na dimenziji humanizma ($M = 4,48$ uz $SD = 0,45$) dok su najniži rezultati dobiveni na dimenziji vjere u čovječanstvo ($M = 3,74$ uz $SD = 0,76$).

Kolmogorov-Smirnov test normalnosti pokazuje da raspodjele svih varijabli statistički značajno odstupaju od normalne. Unatoč tome, pristupit će se daljnjoj analizi podataka parametrijskim postupcima. Jedan od razloga za to je i činjenica da se u istraživanje provodilo na

velikom uzorku. Howell (2010) navodi kako su kod takvih uzoraka koeficijenti distribucija osjetljiviji na odstupanja od normaliteta.

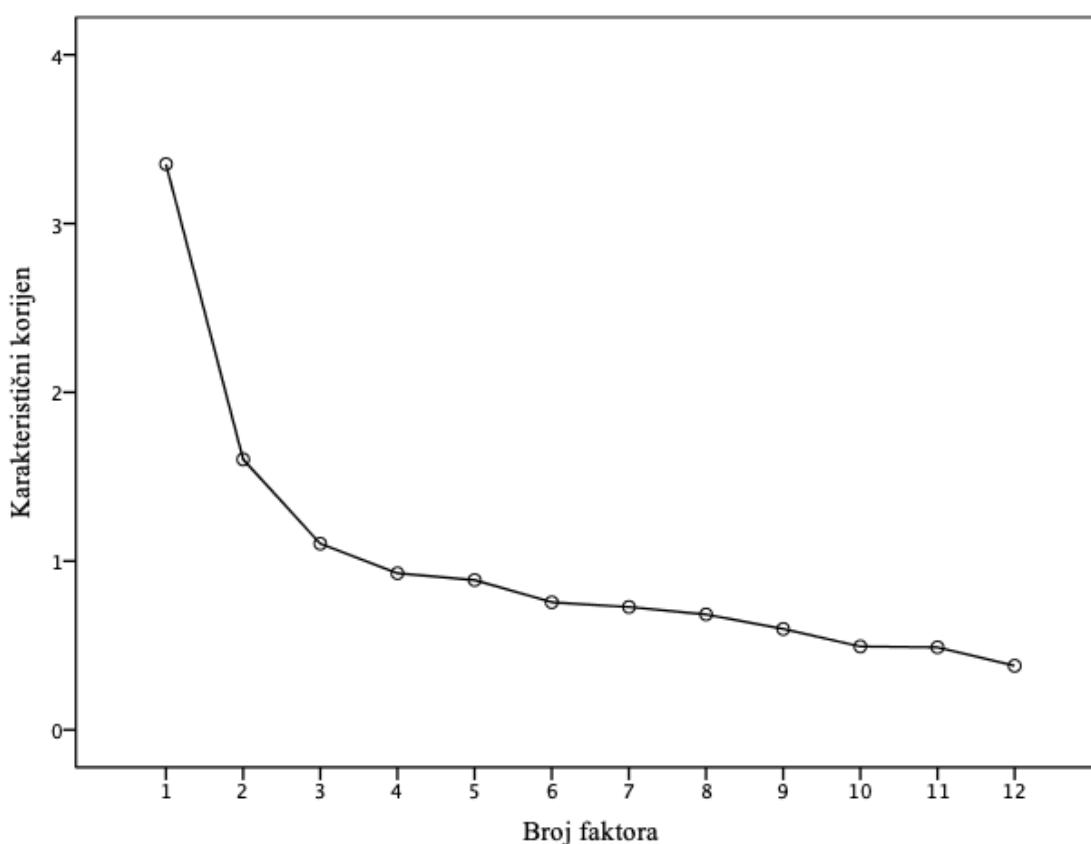
4.2. Faktorska struktura Svijetle trijade

Prvi problem istraživanja bio je ispitati faktorsku strukturu Skale svijetle trijade, provedbom faktorske analize. Pritom je potrebno zadovoljiti određene preduvjete. Prvi je pogodnost matrice korelacija za analizu. Kaiser-Meyer-Olkin test adekvatnosti uzorkovanja ($KMO = 0,796$) prelazi vrijednost od 0,7 te se dobivena matrica smatra pogodnom za faktorsku analizu, budući da je najveća vrijednost koju ovaj pokazatelj može postići jednaka 1. Nadalje, Barlettov test sfericiteta bio je značajan ($\chi^2(66) = 1365,91$, $p < 0.001$) što ukazuje na to da su vandijagonalni elementi matrice različiti od nule, odnosno da su dovoljno veliki za analizu. Sve navedeno pokazuje da se korelacijska matrica statistički razlikuje od matrice identiteta, što je matrica koja je pogodna za analizu, budući da varijable nisu linearno zavisne, odnosno, niti jedna varijabla nije u potpunosti ovisna o drugoj.

Tablica 2. Postotak ukupno objašnjene varijance setom varijabli

Faktori	Karakteristični korijeni			Ekstrahirane sume kvadrata			Sume kvadrata nakon rotacije		
	Ukupno	% varijance	Kumulativni %	Ukupno	% varijance	Kumulativni %	Ukupno	% varijance	Kumulativni %
1	3,35	27,94	27,94	3,35	27,94	27,94	2,39	19,93	19,93
2	1,60	13,36	41,29	1,60	13,36	41,29	1,86	15,46	35,39
3	1,10	9,19	50,49	1,10	9,19	50,49	1,81	15,09	50,49
4	0,93	7,73	58,21						
5	0,89	7,40	65,61						
6	0,76	6,30	71,91						
7	0,73	6,07	77,97						
8	0,68	5,70	83,67						
9	0,60	4,98	88,65						
10	0,49	4,11	92,77						
11	0,49	4,07	96,84						
12	0,38	3,16	100,00						

Koji sve faktori ulaze u analizu ovisi o nekoliko kriterija. Kaiser-Gutmanov kriterij zadržava samo one faktore koji imaju karakteristični korijen veći od jedan ($\lambda > 1$). Tako se na osnovu ovog kriterija u faktorskoj analizi Skale svijetle trijade zadržavaju 3 faktora, koji zajedno objašnjavaju 50,5% varijance korištenih varijabli. Kao što je prikazano u Tablici 2., prvi faktor ($\lambda_1 = 3,35$), nazvan vjera u čovječanstvo, zasebno objašnjava 27,9% ukupne varijance korištenih varijabli. Drugi faktor ($\lambda_2 = 1,60$), nazvan humanizam, zasebno objašnjava još 13,4% varijance, dok treći faktor ($\lambda_3 = 1,10$), nazvan kantijanizam, objašnjava dodatnih 9,2% ukupne varijance.

Slika 1. Prikaz scree plota

Sljedeći korišteni kriterij jest Scree Plot Test, vidljiv na Slici 1. Iz prikaza se jasno vidi kako prvi, drugi i treći faktor pokazuju značajan pad, a nakon četvrtog faktora pravac počinje biti paralelan s osi apscisom, stoga bi se “točka rezanja” trebala napraviti upravo nakon trećega faktora. Dodatni, suvremeniji kriterij temeljen na statističkim podacima, paralelna analiza, pokazuje da su

empirijski karakteristični korijeni λ ($\lambda_1 = 3,35$, $\lambda_2 = 1,60$) prva dva faktora veći od prosječno slučajno dobivenog λ ($\lambda_{1M} = 1,23$, $\lambda_{2M} = 1,17$) analizom na 100 slučajnih uzoraka. Za treći se faktor dobiva empirijski karakterističan korijen λ ($\lambda_3 = 1,10$) koji je manji od prosječno slučajno dobivenog λ ($\lambda_{3M} = 1,13$) što indicira da se on ne bi trebao zadržati. No, budući da su i Kaufman i suradnici (2019) predložili trofaktorsku strukturu, a ona je indicirana i dvama prethodno navedenima kriterijima u daljnjoj analizi se zadržavaju tri faktora.

Tablica 3. *Faktorska struktura Skale svijetle trijade nakon Varimax rotacije*

Naziv čestice	Faktori poslije rotacije		
	Vjera u čovječanstvo	Humanizam	Kantijanizam
1. Gledam ono najbolje u ljudima.	0,734	0,215	0,140
2. Vjerujem da će ljudi biti poštteni prema meni.	0,804	0,089	0,026
3. Mislim da je većina ljudi dobra.	0,795	0,160	0,067
4. Lako opraštam onima koji su me povrijedili.	0,642	0,082	0,064
5. Divim se drugima.	0,262	0,576	-0,010
6. Pohvalim uspjehe drugih ljudi.	0,015	0,744	0,145
7. Tretiram druge ljude kao vrijedne.	0,180	0,649	0,299
8. Uživam slušati ljude iz svih društvenih slojeva.	0,124	0,608	0,122
9. Važnija mi je iskrenost od šarmantnosti.	-0,031	0,213	0,446
10. Nije mi ugodno otvoreno manipulirati ljudima da bih dobio/la što želim.	0,166	-0,046	0,722
11. Želim biti vjerodostojan/na čak i ako to može naštetiti mome ugledu.	0,008	0,169	0,688
12. Kada razgovaram s ljudima, rijetko razmišljam o tome što želim od njih.	0,128	0,128	0,681

Napomena: Podebljano otisnute čestice označavaju čestice s najvišom saturacijom na pojedinom faktoru.

Matrica strukture prilikom prvotne analize pokazivala je nejasnu komponentnu strukturu, te je u svrhu jednostavnosti i boljeg razumijevanja provedena Varimax rotacija (Tablica 3). Rotacija je provedena za kut od 30 stupnjeva ($\cos^{-1}(0,684) = 46,84^\circ \approx 30^\circ$). Na sva tri faktora saturiralo se po četiri čestice (Tablica 3).

Pouzdanosti skala (Cronbachov alfa) dobivene u ovom istraživanju zadovoljavajuće su za cijelu skalu ($\alpha = 0,75$) te za subskalu vjera u čovječanstvo ($\alpha = 0,75$), dok su nešto niže pouzdanosti utvrđene za subskale humanizam ($\alpha = 0,58$) i kantijanizam ($\alpha = 0,57$).

4.3. Dimenzije Svijetle trijade u objašnjenju empatije

U Tablici 4. prikazana je matrica korelacija subskala Svijetle trijade i kvocijenta empatije te nekih sociodemografskih varijabli (rod i dob). Utvrđene su značajne pozitivne korelacije između svih subskala primijenjenih upitnika, a najviše su bile korelacije između emocionalne reaktivnosti i humanizma ($r = 0,43$), emocionalne reaktivnosti i kantijanizma ($r = 0,35$) te kognitivne empatije i humanizma ($r = 0,34$). Sudionici koji su iskazivali više razine emocionalne reaktivnosti kao vrste empatije također su iskazivali i veću razinu humanizma i kantijanizma kao osobina Svijetle trijade, odnosno empatičniji pojedinci više cijene druge ljude, smatraju ih vrijednima te ih u većoj mjeri percipiraju kao bića s vlastitim ciljevima. Isto vrijedi i za povezanost kognitivne empatije i humanizma – pojedinci koji više iskazuju kognitivnu empatiju u većoj mjeri cijene druge i smatraju ih vrijednima.

Rod i dob nisu značajno povezani s rezultatima na subskalama Svijetle trijade i Kvocijenta empatije (Tablica 4).

Tablica 4. Prikaz interkorelacija između subskala Svijetle trijade, Kvocijenta empatije i sociodemografskih varijabli

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
(1) vjera u čovječanstvo	-	0,38**	0,23**	0,22**	0,29**	0,21**	0,02	0,03
(2) humanizam		-	0,35**	0,34**	0,43**	0,17*	0,02	0,02
(3) kantijanizam			-	0,21**	0,35**	0,09*	-0,04	0,06
(4) kognitivna empatija				-	0,40**	0,36**	-0,05	0,06
(5) emocionalna reaktivnost					-	0,15**	-0,02	0,06
(6) socijalne vještine						-	0,009	-0,02
(7) rod							-	-0,09
(8) dob								-

Napomena: ženski rod = 1, muški rod = 0

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Kako bi se ispitalo doprinos dimenzija Svijetle trijade u objašnjenju pojedinih oblika empatije kod studenata pomagačkih struka, provedene su dvije regresijske analize, prva s kognitivnom empatijom kao kriterijem, a druga s emocionalnom reaktivnosti kao kriterijem. Subskala socijalne vještine nije uzeta u analizu kao kriterij zbog niske pouzdanosti ($\alpha_{SS} = 0,58$) dobivene u ovom istraživanju. S obzirom da nisu utvrđene značajne korelacije roda i dobi sudionika sa subskalama Kvocijenta empatije i Svijetle trijade (Tablica 4), u daljnjim analizama rod i dob nisu korišteni kao prediktori.

Regresijska analiza – kognitivna empatija kao kriterij

Tablica 5. Rezultati regresijske analize za predviđanje kognitivne empatije kod studenata pomagačkih zanimanja

Prediktori	β	R^2	Korigirani R^2
Vjera u čovječanstvo	0,09*	0,13	0,13
Humanizam	0,28**		
Kantijanizam	0,09*		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Kao što je vidljivo iz Tablice 5., u regresijsku analizu su kao prediktori uvedene dimenzije Svijetle trijade: vjera u čovječanstvo, humanizam i kantijanizam, dok je kriterij bila kognitivna empatija. Utvrđeno je da su sva tri prediktora statistički značajna - vjera u čovječanstvo ($\beta = 0,09$, $p < 0,05$), humanizam ($\beta = 0,28$, $p < 0,01$), i kantijanizam ($\beta = 0,09$, $p < 0,05$), odnosno statistički značajno objašnjavaju kognitivnu empatiju kod studenata pomagačkih struka. Modelom je objašnjeno 13% varijance kriterija ($F = 30,5$; $p < 0,01$). Za usporedbu prediktora, koristi se standardizirani β koeficijent (Tablica 5) na temelju čega je vidljivo da najveći doprinos u ovom modelu objašnjavanja kognitivne empatije ima humanizam ($\beta = 0,28$, $p < 0,01$).

Regresijska analiza – emocionalna reaktivnost kao kriterij

Kako bi se ispitaio doprinos dimenzija Svijetle trijade u objašnjenju emocionalne reaktivnosti, provedena je još jedna regresijska analiza. Kao prediktor uvedene su subskale vjera u čovječanstvo, humanizam i kantijanizam, dok je kriterij bila emocionalna reaktivnost.

Tablica 6. *Rezultati regresijske analize za predviđanje emocionalne reaktivnosti kod studenata pomagačkih zanimanja*

Prediktori	β	R^2	Korigirani R^2
Vjera u čovječanstvo	0,13**	0,24	0,24
Humanizam	0,30**		
Kantijanizam	0,21**		

** $p < 0,01$

Kao što je vidljivo iz Tablice 6., rezultati regresijske analize pokazali su da su sva tri uvedena prediktora statistički značajna - vjera u čovječanstvo ($\beta = 0,13$, $p < 0,01$), humanizam ($\beta = 0,30$, $p < 0,01$), i kantijanizam ($\beta = 0,21$, $p < 0,01$), odnosno statistički značajno objašnjavaju emocionalnu reaktivnost kod studenata pomagačkih struka. Modelom je objašnjeno 24% varijance kriterija ($F = 62,7$; $p < 0,01$). Usporedbom standardiziranih β koeficijenta (Tablica 5) vidljivo je da najveći doprinos u ovom modelu objašnjavanja kognitivne empatije ima humanizam ($\beta = 0,30$, $p < 0,01$).

4.4. Razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na studijsku godinu

Kako bi odgovorili na treći postavljeni problem, provedeno je više jednosmjernih analiza varijance. Nezavisna varijabla jest bila „godina studija“ na kojoj su sudionici označavali na kojoj se godini studija nalaze i to na vrijednostima od „1“ (prva godina) do „6“ (šesta godina). Varijabla je rekodirana sa šest na dvije razine pri čemu je prva razina obuhvaćala studente koji se nalaze na prvoj, drugoj i trećoj godini studija (početne godine) dok je druga razina obuhvaćala studente koji se nalaze na četvrtoj, petoj i šestoj godini studija (završne godine).

Tablica 7. Prikaz deskriptivnih podataka kvocijenta empatije s obzirom na godinu studiranja i studijski smjer

Vrsta empatije	Godina studija	N	M	SD	Asimetrija	
					koeficijent	standardna pogreška
Kognitivna empatija	početne godine	237	17,75	5,06	-0,324	0,158
	završne godine	363	18,02	4,82	-0,446	0,128
Emocionalna reaktivnost	početne godine	237	12,57	3,40	-0,627	0,158
	završne godine	363	12,91	3,30	-1,063	0,128
Empatija ukupno	početne godine	237	36,82	8,59	-0,277	0,158
	završne godine	363	37,73	7,72	-0,610	0,128

Kako bi se provela analiza varijance potrebno je zadovoljiti određene pretpostavke. Prva se odnosi na podjednak broj sudionika na različitim razinama nezavisne varijable. Taj je preduvjet

zadovoljen, što je vidljivo iz Tablice 7, budući da najmanji broj sudionika zadovoljava uvjet koji navodi Žebec (2019), a koji glasi: $N_{min} * 2 > N_{max}$.

Tablica 7a. *Leveneov test za testiranje homogenosti varijanci*

Vrsta empatije	<i>F</i>	<i>df</i> ₁	<i>df</i> ₂	<i>p</i>
Kognitivna empatija	0,69	1	598	0,406
Emocionalna reaktivnost	0,94	1	598	0,334
Empatija ukupno	3,48	1	598	0,063

Kako bi se potvrdio preduvjet o homogenosti varijanci, korišten je Levenov test (tablica 7a) iz kojeg je vidljivo da su varijance homogene, odnosno da se vrijednosti na svim razinama nezavisne varijable podjednako raspodjeljuju oko vrijednosti zavisne varijable.

Tablica 7b. *Rezultati Kolmogorov-Smirnov testa normalnosti*

Vrsta empatije	Godina studija	<i>K-S</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Kognitivna empatija	početne godine	0,074	237	0,003
	završne godine	0,087	363	0,000
Emocionalna reaktivnost	početne godine	0,107	237	0,000
	završne godine	0,128	363	0,000
Empatija ukupno	početne godine	0,058	237	0,052
	završne godine	0,081	363	0,000

Normalnost raspodjele na različitim razinama nezavisne varijable nije zadovoljena što je vidljivo iz Tablice 7b. Budući da je postupak provođenja analize varijance robustan (Žebec, 2019), navedena odstupanja neće značajno utjecati na rezultate te smo ga ipak proveli.

Tablica 8. *Rezultati analize varijance razine empatije kod studenata s obzirom na studijsku godinu*

		Suma kvadrata	<i>df</i>	Srednja suma kvadrata	<i>F</i>	<i>p</i>
Kognitivna empatija	Između grupa	10,64	1	10,64	0,44	0,507
	Unutar grupa	14443,68	598	24,15		
	Ukupno	206951,00	600			
Emocionalna reaktivnost	Između grupa	16,79	1	16,79	1,51	0,220
	Unutar grupa	6667,28	598	11,15		
	Ukupno	104630,00	600			
Empatija ukupno	Između grupa	119,12	1	119,12	1,83	0,177
	Unutar grupa	39018,74	598	65,25		
	Ukupno	877048,00	600			

S obzirom na dobivene rezultate ($F = 0,44$, $df = 1$, $p = 0,507$), detaljno prikazane u Tablici 8., zaključujemo da ne postoji statistički značajno djelovanje studijske godine na kognitivnu empatiju kod studenata pomagačkih struka. Jednako tako, djelovanje studijske godine na emocionalnu reaktivnost ($F = 1,51$, $df = 1$, $p = 0,220$) kao i empatiju ukupno ($F = 1,83$, $df = 1$, $p = 0,177$) nije statistički značajno kod studenata pomagačkih struka.

5. Rasprava

Cilj istraživanja je ispitati faktorsku strukturu Skale svijetle trijade te mogućnost predviđanja pojedinih oblika empatije na temelju triju dimenzija Svijetle trijade kod studenata pomagačkih struka. Provjereno je i postoji li razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na godinu studija.

Relevantnost istraživanih problema očituje se u istraživanju područja pozitivne psihologije koje je u znanstvenoj literaturi dugo bilo zastupljeno u manjoj mjeri i na čiji se razvoj nerijetko gledalo kao da nije dostatan da bi zadovoljio kriterije rigoroznih metoda psihologijske znanosti. Danas znamo da tomu nije tako te da se u pozitivnoj psihologiji, u gotovo tri desetljeća otkad je predstavljena javnosti u govoru Martina Seligmana, istraživanja uspješno provode te tako obogaćuju spoznaje psihologije i znanosti općenito (Lomas i sur., 2020). Korak dalje, konceptualizacijom svijetle strane ljudske prirode lako primjenjivom i kratkom skalom Svijetle trijade, krenuli su Kaufman i suradnici (2019) omogućavajući tako stavljanje fokusa na pozitivne i adaptivne osobine kod pojedinaca i s njima povezane ishode. Važnost istraživanja i stavljanja naglaska na svijetlu stranu ljudske prirode ne umanjuje vrijednost i značajnost izučavanja „mračne“ strane ljudske nego samo ukazuju na potrebu sveobuhvatnog pristupa ljudskoj naravi.

Konkretno, u ovom istraživanju, studenti pomagačkih struka ostvarili su visoke rezultate na svim dimenzijama Svijetle trijade, odnosno skalama vjera u čovječanstvo, humanizam i kantijanizam. Ovaj nalaz pokazuje da su studenti koji su pristupili obrazovanju za rad u pomagačkim zanimanjima osobe koje iskazuju vjerovanje kako su drugi ljudi fundamentalno dobri, kako vrednuju druge kao vrijedna i dostojanstvena bića te naposljetku kako ljude doživljavaju bića sa vlastitim ciljevima, a ne kao sredstava za dolazak do cilja. Ovakav pogled na druge ljude i njihove karakteristike posebno je važan kod pojedinaca koji svoje profesionalne živote posvećuju pomaganju drugima (Dimitrijević i sur., 2011). U skladu je i s očekivanjima i prijašnjim nalazima o osobinama pomagača na sličnim konstruktima poput emocionalne inteligencije (Grant, Kinman i Alexander, 2014; Stanley i Mettilda, 2020), budući da je konstrukt Svijetle trijade nov i do sada neistražen na ovoj populaciji.

Faktorska struktura prijevoda Skale svijetle trijade na hrvatski jezik otkriva postojanje triju faktora, nazvanim vjera u čovječanstvo, humanizam i kantijanizam. Dobiveni rezultati u skladu s su faktorskim strukturama ove skale dobivene u prethodnim istraživanjima (Kaufman i sur., 2019;

Gerymski i Krok, 2019; Lukić i Živanović, 2021). Posebno vrijednim čini se osvrnuti na istraživanja koja su provedena na srpskom i poljskom jeziku budući da je, u oba slučaja, kao i ovome istraživanju, skala prevedena i jezično prilagođavana. Govoreći o pouzdanosti pojedinih subskala, dobivene vrijednosti u skladu su s onima koje su utvrđene u validaciji skale na poljskom jeziku autora Gerymski i Krok (2019) te u validaciji na srpskom jeziku autora Lukić i Živanović (2021). Dobiveni nalaz koristan je za korištenje hrvatskog prijevoda skale u budućim istraživanjima koji će se baviti proučavanjem ovoga konstrukta u kontekstu svijetle naravi ljudske prirode.

Govoreći o razini empatije, studenti pomagačkih struka, kao što smo mogli pretpostaviti na temelju prethodnih nalaza, iskazuju visoke razine empatije. No, njihova sposobnost da razumiju i suosjećaju s drugom osobom te prikladno reagiraju ne se razlikuje između studenata početnih i završnih godina. Ovaj nalaz u skladu je s rezultatima prethodnih istraživanja koja su većinom pokazala da je empatija kod studenata svih razina studija pomagačkog usmjerenja podjednako i visoko razvijena. Novije istraživanje longitudinalnog tipa (Stanley i Mettilda, 2020) također je potvrdilo dominantan nalaz da studenti viših godina nemaju više razine empatije od studenata nižih godina. No, ovakvi nalazi nisu u skladu s nalazima istraživanja s naših prostora (Dimitrijević i sur., 2011; Smrek, 2020) koji navode da su studenti završnih godina iskazivali veći stupanj empatije u odnosu na studente početnih godina na studiju psihologije. Nalaz provedenog istraživanja mogao bi se objasniti u kontekstu prisutnosti visoke razine empatije u početnoj točki (prva godina studija) kod pojedinaca koji odabiru studije pomagačkih usmjerenja u odnosu na one studente koji odabiru studije nepomagačkoga usmjerenja. Stoga, kada se studenti uspoređuju unutar skupine koja već sama po sebi ima visoke rezultate, nisu prisutne razlike među studentima na nižim i višim godinama. Moguće je tvrditi da, osim studija, na razvitak empatije utjecaj imaju i neke druge aktivnosti koje se u sklopu dominantno teorijski orijentiranih studija pomagačkih usmjerenja ne prakticiraju. Nadalje, objašnjenje nepostojanja razlike u empatiji, bilo onoj kognitivne bilo onoj afektivne prirode, može biti povezano sa samim uzorkom studenata pomagačkih usmjerenja. Primjerice, kod studenata medicine, koji su uključeni u istraživanje, u literaturi nalazimo na podatke kako dolazi do trenda pada razine empatije s porastom godina studija (Gockel i Burton, 2014). Koncept studija medicine uvelike se razlikuje od koncepta studija psihologije ili pedagogije. Objašnjenje dakle može biti u konceptualnim razlikama studija (biomedicinske naspram društvenih znanosti), o manjku slobodnog vremena koji studenti medicine na početnim

razinama studija uslijed velike opterećenosti prijavljuju ili pak u činjenici da za većinu aspekata medicinske znanosti i liječničkog djelovanja racionalno rezoniranje lišeno emocija pokazuje najbolji učinak.

Ovim istraživanjem utvrđeno je da su sve dimenzije Svijetle trijade pozitivno povezane s empatijom. Takav nalaz u skladu je s prethodno provedenim istraživanjem gdje se empatija povezivala sa Svijetlom trijadom (Kaufman i sur., 2019). Ovaj nam nalaz govori da osobe koje iskazuju konstelaciju osobina opisanu Svijetlom trijadom – humanizam, kantijanizam i vjeru u čovječanstvo, u većoj mjeri doživljavaju i iskazuju empatiju, odnosno, drugim ljudima pristupaju sa suosjećanjem, na način da ih žele razumjeti i proživljavajući emotivno slične ili sukladne emocije kao i osobe s kojima su u interakciji. Objašnjenje bi se moglo kriti u činjenici da su osobe koje imaju izraženiju svijetlu stranu svoje naravi od početka usmjerene na druge ljude, njihovu dobrobit te suradnju s njima. Kako se empatija naziva „ljepilom“ socijalne okoline u kojoj se nalazimo (Baron-Cohen i Wheelwright, 2004), sasvim je razumljivo da svijetla orijentacija dobrohotnog i ljubaznog pojedinca uključuje i ovaj proces. Posljednje, sve dimenzije Svijetle trijade pokazale su se značajnim prediktorima empatije. Ovakav nalaz nadovezuje se na originalno istraživanje Kaufmana i suradnika (2019) gdje su se značajnim prediktorima Svijetle trijade pokazala oba aspekta empatije – kognitivna empatija i afektivna empatija. U ovome radu, humanizam se pokazao najboljim prediktorom i kognitivne i afektivne empatije. Moguće da je tomu tako budući da je humanizam vezan uz vrednovanje drugih ljudi kao vrijednih i dostojanstvenih bića, a kada pojedinci imaju vjerovanje da su drugi ljudi vrijedni i dostojanstveni veća je vjerojatnost da će tim istim ljudima htjeti i pristupiti i pokušati ih razumjeti što je u skladu s kognitivnom empatijom. Jednako tako, kako je riječ o uzorku studenata pomagačkih usmjerenja koji se u svom profesionalnom radu posvećuju zaštiti dostojanstva drugih ljudi te vrednovanjem istih kao vrijednih neovisno o njihovom statusu ili nekoj drugoj karakteristici čini se smislenim da upravo takvi pojedinci snažnije suosjećaju s drugima te na taj način u većoj mjeri iskazuju afektivnu empatiju. Sličan nalaz s humanizmom kao jedinim značajnim konstruktom u konstelaciji Svijete trijade vidljiv je u istraživanju koje su proveli Rodríguez i suradnici (2021). Humanizam je bio značajan prediktor anksioznosti što je autore dovelo do zaključka da što je pojedinac više iskazivao osobinu humanizma bio je skloniji pokazivati brigu za druge i na taj način akumulirati emocije koje bi dovele do povećane brige.

Dodatna značajka istraživačkog problema u ovom radu jest, kako navodi Milas (2005), da je riječ o metodološki motiviranom problemu koji nastaje kada se u znanosti pojavi novi mjerni instrument ili novine u metodologiji, što je u ovom slučaju novi mjerni instrument za mjerenje osobina Svijetle trijade. Rasvjetljavanje relativno novog konstrukta Svijetle trijade na uzorku hrvatskih studenata te sam prijevod skale potencijalno može pokrenuti i motivirati još istraživača da se posvete proučavanju ovoga konstrukta te dodatno prodube vrijedne spoznaje o svijetloj strani ljudske prirode. Takav utjecaj možda može pokrenuti i val novih istraživanja u području pozitivne psihologije koja bi se mogla uklopiti u trenutni treći val proširenja predmeta istraživanja s pojedinca na grupe i sustave kojih su ljudi sastavni dio (Lomas i sur., 2020).

5.1. Metodološka ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja

Veličina ($n = 600$) i raznolikost uzorka na kojemu se istraživanje provelo može se promatrati dvojako. Naime, uključujući u istraživanje studente pomagačkih usmjerenja iz cijele Hrvatske u većem omjeru i sastavu od samo studenata psihologije pokazuje se korisnim za sveobuhvatnije shvaćanje ključnih karakteristika ove populacije. Heterogenost samog uzorka, osim što je jedna od njegovih prednosti, jest potencijalno i njegov nedostatak. Grupiranje različitih studijskih programa u okviru pomagačkih može zamagliti zaseban utjecaj koji bi iskazali da su se svi ti programi promatrali pojedinačno. Primjerice, u uzorku bili su studenti medicine i sestrištva te psihologije i pedagogije. Primjetna je razlika između medicine i sestrištva kao biomedicinskih znanosti te psihologije i pedagogije koje svrstavamo u društvene znanosti. Shodno tome, buduća istraživanja bi trebala provjeriti razliku između studenata različitih tipova pomagačkih zanimanja, primjerice studenata medicine i psihologije. Također, bilo bi vrijedno provjeriti razlike i između studenata pomagačkih i nepomagačkih zanimanja na dimenzijama svijetle trijade. Nadalje, u uzorku su prevladavale studentice. Ovakva spolna raspodjela postala je učestali problem s kojim se susreću istraživači u polju društvenih znanosti, budući da su muškarci u manjoj su mjeri voljni pristupiti ispunjavanju upitnika te sudjelovanju u istraživanjima. No, valja u obzir uzeti i činjenicu da je u području društvenih i humanističkih znanosti, posebice pomagački usmjerenih struka prevladavaju osobe ženskoga spola (Ćosić, 2018). Tom se činjenicom može djelomično opravdati spolno neravnopravna raspodjela uzorka. Dakle, iako se sam uzorak smatra prednošću istraživanja, on je ujedno i jedan od nedostataka. Uzorak je prigodan i nije reprezentativan za proučavanu

populaciju pa se zaključci dobiveni na ovom specifičnom uzorku ne mogu generalizirati na cijelu populaciju studenata pomagača. Veći, slučajno izabran i reprezentativan uzorak bi svakako imao veću snagu pri donošenju zaključaka.

Drugi nedostatak vezan je uz problem samoiskaza. Sve mjere i konstrukti koji su korišteni u radu temelje se na samoprocjeni pojedinca te su kao takvi podložni brojnim utjecajima. Sukladno toj spoznaji, rezultati dobiveni na korištenim upitnicima ne moraju nužno biti samo odraz osobina pojedinca već mogu biti iskrivljeni uslijed djelovanja različitih čimbenika poput tendencija studenata pomagača, a posebice studenata psihologije i ostalih pomagačkih struka, da uslijed prepoznavanja predmeta istraživanja daju socijalno poželjne i očekivane odgovore. Skale poput Kvocijenta empatije ili Svijetle trijade studentima koji se bave pomagačkim zanimanjima mogu biti otprije poznate te na taj način mogu lakše dokučiti predmet istraživanja te s tim na umu na dane čestice odgovarati socijalno poželjno. Takvi odgovori mogu biti više odraz toga kako se osobe percipiraju, a manje u skladu s tim kakve zaista jesu. Objektivnije mjere ovih konstrukata (primjerice stvarno promatranje interakcija studenata s drugim osobama), mada ih je teže provesti u praksi, mogle bi poslužiti kao jasniji indikator realnog stanja stvari.

U istraživanju se javio i problem niske pouzdanosti za pojedine subskale (subskala socijalnih vještina kod Kvocijenta empatije te subskale humanizma i kantijanizma kod Skale svijetle trijade). Subskala socijalnih vještina se kontinuirano pokazuje kao subskala s najnižom pouzdanosti u upitniku Kvocijenta empatije (Hanzec i Wertag, 2016). Objašnjenje niske pouzdanosti može proizlaziti iz činjenica da je to: (1) subskala koja ima malim brojem čestica te (2) da su te čestice postavljene u suprotnom smjeru u odnosu na ostale čestice u upitniku (Hanzec i Wertag, 2016). U slučaju subskala Svijetle trijade, vjera u čovječanstvo se pokazala kao subskala s najvećom pouzdanosti dok su humanizam i kantijanizam skale s nižom pouzdanošću. Jedno od objašnjenja niske pouzdanosti koju nude Lukić i Živanović (2019) kod primjerice kantijanizma jest to da je kantijanizam heterogen konstrukt te sukladno toj spoznaji, četiri odabrane čestice u upitniku ne reprezentiraju u cijelosti sve manifestacije konstrukta. S problemom niske pouzdanosti su se susreli i u prijašnjim istraživanjima prijevoda skale na srpski (Lukić i Živanović, 2021) te poljski jezik (Gerymski i Krok, 2019). U budućim istraživanjima bi se svakako trebao staviti naglasak na daljnje razvijanje dvaju spomentih subskala te posljedično poboljšanje njihovih metrijskih karakteristika.

Buduća istraživanja na studentima pomagačkog usmjerenja bi mogla uz skalu Svijetle trijade uključiti i skalu Mračne trijade kako bi usporedili obje strane ljudske prirode te dobili cjelovitiji i sveobuhvatniji profili studenta pomagačkih zanimanja. Jednako tako, nacrt longitudinalnog istraživanja bi donio brojne vrijedne informacije koje bi mogle doprinijeti razumijevanju stvarnih promjena koje studenti pomagačkih profesija doživljavaju tijekom godina studija.

5.2. Praktične implikacije

Ovim radom dan je prije svega doprinos istraživanju novog konstrukta Svijetle trijade, čime je stavljen naglasak na pozitivne strane ličnosti studenata pomagačkih struka koje im mogu biti značajne prilikom bavljenja pomagačkim poslom. Također, mogu im pomoći da zaštite i vlastito mentalno zdravlje te na taj način doprinesu i vlastitom boljitku i razvoju, čuvajući se od sagorijevanja i empatijskog zamora (Ben-Porat i Itzhaky, 2015). Ovdje bi prigodna bila metafora o maskama u avionu i pomagačima. Prilikom dekompresije ili nezgode u zrakoplovnom prometu od putnika se zahtijeva stavljanje maske za kisik na lice. Uključimo u situaciju dvojicu prijatelja koji sjede jedan do drugoga. Kako bi obojica bili adekvatno zaštićeni te kako bi preživjeli nužno je da masku za kisik prvo stave sebi. Bez mogućnosti disanja, osoba ne može preživjeti. Koliko god u tom trenutku htjeli zaštititi jedan drugoga to će biti moguće tek ako oni sami budu u mogućnosti disati. Bilo koja druga akcija mogla bi ih koštati vlastita života. Slična je analogija i sa pomagačima. Pazeći na svoje vlastite resurse i mentalno zdravlje te aktivno radeći na njima postajemo kompetentniji i osposobljeniji za rad s drugima izbjegavajući tako brojne zamke koje se mogu javiti kad smo rastreseni, ograničenih kapaciteta i narušenog mentalnog zdravlja. Osvještavanje snaga koje leže u pojedincu i kasnije aktivnom radu na razvitku istih, osigurava se prostor za preventivno djelovanje i suzbijanje potencijalnih pogrešaka koje, u radu s ljudima, mogu biti posebno fatalne.

Nadalje, korištenje kratke i obuhvatne mjere Svijetle trijade na hrvatskom jeziku moglo bi pronaći svoje mjesto u praksi upravo u procesima profesionalne orijentacije kod učenika koji iskazuju želju za bavljenjem pomagačkim zanimanjima. Već je otprije poznato da je empatija važna osobina za rad s drugim ljudima, posebice u psihoterapijskom radu, ali i u pomagačkim zanimanjima općenito (Grant, Kinman, Alexander, 2014; Grant, 2014). Stoga se vrijednom čini

spoznaja da bi se kratkom skalom Svijetle trijade, posebice subskalom humanizma, moglo predviđati empatično ponašanje budućih pomagača. Učenicima bi se mogao dodatno osvijetliti vlastiti unutarnji svijet čije je razumijevanje bitno za budući razvoj u profesijama pomagačkoga tipa. Prisutnost osobina Svijetle trijade kod pojedinca mogla bi biti povoljan indikator da je pomagačko zanimanje za osobu ono u čemu će moći ostvariti vlastite potencijale.

Možda se upravo osvještavanjem svijetlih osobina kao važnih, kao i razvijene empatije, potencijalnim pomagačima dodatno utre put kako bi svoje kapacitete ojačali i u akademskom smislu upisujući studije pomagačkog usmjerenja. Neminovno je da će tijekom studija još više osnažiti i teorijski se opremiti za daljnji rad i razvoj u području pomagačkih profesija, a postoji određena vjerojatnost da će im i područje budućeg zanimanja pozitivno utjecati na kvalitetu života.

6. Zaključak

Cilj istraživanja bio je ispitivanje faktorske strukture Skale svijetle trijade kao i mogućnost predviđanja pojedinih oblika empatije na temelju triju dimenzija Svijetle trijade kod studenata pomagačkih struka. Provjeren je postoji li razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih struka s obzirom na godinu studija. Sukladno nalazima, zaključujemo da je:

1. Faktorska struktura struktura Skale svijetle trijade na uzorku studenata pomagačkih struka je potvrđena te se sastoji od tri faktora – humanizma, kantijanizma i vjere u čovječanstvo. Početna hipoteza da će Skala svijetle trijade imati navedena tri faktora je potvrđena.
2. Doprinos svih triju dimenzija Svijetle trijade – humanizma, kantijanizma i vjere u čovječanstvo pokazao se značajnim u objašnjenju pojedinih oblika empatije, točnije kognitivne empatija i emocionalne reaktivnosti kod studenata pomagačkih struka. Humanizam se pokazao najboljim prediktorom obje vrste empatije. Početna hipoteza da će dimenzije Svijetle trijade biti statistički značajni prediktori kognitivne empatije i emocionalne reaktivnosti kod studenata pomagačkih struka je potvrđena.

3. U istraživanju nije utvrđena razlika u razini empatije kod studenata pomagačkih smjerova s obzirom na razinu studija (početne i završne godine). Studenti viših godina studija nisu iskazivali više razine empatije u odnosu na studente nižih godina studija. Početna hipoteza da će studenti viših godina studija iskazivati više razine empatije u odnosu na studente nižih godina studija nije potvrđena.

6. Literatura

- Baron-Cohen, S. i Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of autism and developmental disorders*, 34(2), 163-175. DOI: 10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00.
- Barros, L. D. O., Bonfá-Araujo, B. i Noronha, A. P. P. (2022). Light Triad Scale: Psychometric properties of the Brazilian-Portuguese version and the relationship with positive aspects. *Psicologia em Pesquisa*, 16(1), 1-21. DOI: 10.1080/10705510903008204.
- Ben-Porat, A. i Itzhaky, H. (2015). Burnout among trauma social workers: The contribution of personal and environmental resources. *Journal of Social Work*, 15(6), 606-620. DOI: 10.1177/1468017314552158.
- Ćosić, A. (2018). „Što si to ti dečko upisao?!“ — Doživljaj studiranja socijalne pedagogije iz perspektive muških studenata . *Kriminologija & socijalna integracija*, 26 (2), 208-229. DOI: 10.31299/ksi.26.2.4
- Deci, E. L. i Vansteenkiste, M. (2004). Selfdetermination theory and basic need satisfaction: Understanding human development in positive psychology. *Ricerche di Psicologia*, 27, 23–40.
- Dimitrijević, A., Hanak, N. i Milojević, S. (2011). Psihološke karakteristike budućih pomagača: empatičnost i vezanost studenata psihologije. *Psihologija*, 44(2), 97-115. DOI: 10.2298/PSI1102097D.
- Eklund, J. H. i Meranius, M. S. (2020). Toward a consensus on the nature of empathy: A review of reviews. *Patient Education and Counseling*. 104(2) 300-307. DOI: 10.1016/j.pec.2020.08.022.

- Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass*, 7(3), 199-216. DOI: 10.1111/spc3.12018
- Gallant, C. M., Lavis, L. i Mahy, C. E. (2020). Developing an understanding of others' emotional states: Relations among affective theory of mind and empathy measures in early childhood. *British Journal of Developmental Psychology*, 38(2), 151-166. DOI: 10.1111/bjdp.12322.
- Gerymski, R. i Krok, D. (2019). Psychometric properties and validation of the Polish adaptation of the Light Triad Scale. *Current Issues in Personality Psychology*, 7(4), 341-354. DOI: 10.5114/cipp.2019.92960.
- Gockel, A. i Burton, D. L. (2014). An evaluation of prepracticum helping skills training for graduate social work students. *Journal of Social Work Education*, 50, 101–119. DOI: 10.1080/10437797.2014.856234.
- Grant, L. (2014). Hearts and minds: Aspects of empathy and well being in social work students. *Social Work Education*, 33, 338–352. DOI: 10.1080/02615479.2013.805191.
- Grant, L., Kinman, G. i Alexander, K. (2014). What's all this talk about emotion? Developing emotional intelligence in social work students. *Social Work Education*, 33(7), 874-889. DOI: 10.1080/02615479.2014.891012.
- Greeno, E. J., Ting, L. i Wade, K. (2018). Predicting empathy in helping professionals: Comparison of social work and nursing students. *Social Work Education*, 37(2), 173-189. DOI: 10.1080/02615479.2017.1389879.
- Howell, D.C. (2010). *Statistical methods for psychology*. Belmont, CA: Duxbury Press.

- Imuta, K., Henry, J. D., Slaughter, V., Selcuk, B. i Ruffman, T. (2016). Theory of mind and prosocial behavior in childhood: a meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 52, 1192–1205. DOI: 10.1037/dev0000140.
- Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E. i Tsukayama, E. (2019). The light vs. dark triad of personality: Contrasting two very different profiles of human nature. *Frontiers in psychology*, 10, 467. DOI: 10.3389/fpsyg.2019.00467.
- Kogler, L., Müller, V. I., Werminghausen, E., Eickhoff, S. B. i Derntl, B. (2020). Do I feel or do I know? Neuroimaging meta-analyses on the multiple facets of empathy. *Cortex*, 129, 341-355. DOI: 10.1016/j.cortex.2020.04.031.
- Lomas, T., Waters, L., Williams, P., Oades, L. G., i Kern, M. L. (2020). Third wave positive psychology: broadening towards complexity. *The Journal of Positive Psychology*, 1-15. DOI: 10.1080/17439760.2020.1805501.
- Lukić, P. i Živanović, M. (2021). Shedding light on the Light Triad: Further evidence on structural, construct, and predictive validity of the Light Triad. *Personality and Individual Differences*, 178, 110876. DOI: 10.1016/J.PAID.2021.110876.
- Malik, O. F., Shahzad, A., Waheed, A. i Yousaf, Z. (2020). Abusive supervision as a trigger of malevolent creativity: do the Light Triad traits matter? *Leadership & Organization Development Journal*, 42(8), 119-1137. DOI: 10.1108/LODJ-09-2019-0386.
- March, E., i Marrington, J. Z. (2021). Antisocial and Prosocial online behaviour: Exploring the roles of the Dark and Light Triads. *Current Psychology*, 1-4. DOI: 10.1007/s12144-021-01552-7.
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Neumann, C. S., Kaufman, S. B., ten Brinke, L., Yaden, D. B., Hyde, E. i Tsykayama, E. (2020). Light and dark trait subtypes of human personality—A multi-study person-centered approach. *Personality and Individual Differences*, 164, 110121. DOI: 10.1016/j.paid.2020.110121.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556-56.
- Pipere, A. i Mārtinsone, K. (2021). Helping professions for social progress: perspectives of the graduate students. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 7, 59-170. DOI: 10.17770/sie2021vol7.6189
- Ricijaš, N., Huić, A. i Branica, V. (2006). Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti studenata nekih pomagačkih profesija. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(2), 51-68.
- Rijavec, M. i Miljković, D. (2006). Pozitivna psihologija: Psihologija čije je vrijeme (ponovno) došlo. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 15(4-5 (84-85)), 621-641.
- Rodríguez, E. A., Agüero-Flores, M., Landa-Blanco, M., Agurcia, D. G. i Santos-Midence, C. (2021). Moral Injury and Light Triad traits: anxiety and depression in health-care personnel during the COVID-19 pandemic. DOI: 10.31234/osf.io/42a3p
- Sevi, B. i Doğruyol, B. (2020). Looking from the bright side: The Light Triad predicts Tinder use for love. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(7), 2136-2144. DOI: 10.1177/0265407520918942.
- Sevi, B., Urganci, B. i Sakman, E. (2020). Who cheats? An examination of light and dark personality traits as predictors of infidelity. *Personality and Individual Differences*, 164, 110126. DOI: 10.1016/j.paid.2020.110126.

- Smrek, A. (2020). *Empatija kod studenata pomagačkog i nepomagačkog usmjerenja*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Snyder, C. R. i Lopez, S. J. (ur) (2001). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford university press.
- Stietz, J., Jauk, E., Krach, S. i Kanske, P. (2019). Dissociating empathy from perspective-taking: Evidence from intra- and inter-individual differences research. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 1e8. DOI: 10.3389/fpsy.2019.00126.
- Wertag, A. i Hanzec, I. (2016). Factor structure and psychometric properties of the Croatian short version of The Empathy Quotient. *Suvremena psihologija*, 19(1), 101-110. DOI: 10.21465/2016-SP-191-09.
- Žebec, M. S. (2019). Materijali s kolegija Odsjeka za psihologiju pod nazivom „*Modeli analize varijance*“. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija.